

Interview met Axel Wicke

In deze serie interviews laten we mensen aan het woord over het streven naar een duurzame en eerlijke maatschappij; mensen uit onze omgeving, die weleens bij ons voorgaan – vaak over andere thema's – en waarvan we vermoeden dat zij ons ook als groene Dominicus wat te zeggen hebben. Deze keer interviewt Hans Opschoor Axel Wicke (1972), tot voor kort als predikant verbonden aan de voormalige wijkgemeente Dan Haag West, waar ook de Bethel onder viel. Sinds kort is hij predikant in Noordwijk. Vanuit Taizé, waar hij ooit besloot predikant te worden, nam hij "een op liefde berustende visie op God, medemens en schepping" mee. Op de eerstvolgende viering rond de Internationale Dag van de Aarde zal hij voorgaan in de Haagse Dominicus.

Ook al is er tijdens de laatste klimaat"top" meer dan niets tot stand gebracht, het was toch weer te weinig. Zo gaan we de klimaatdoelen niet halen. Milieudefensie reikte in Glasgow een handleiding uit voor mensen die zich willen blijven inzetten. Het laatste, vijfde, punt was: "Houd moed en blijf erin geloven". Tekent dat niet de wanhoop van mensen die te weinig zien gebeuren?

Ja. Sterker nog: Zo'n 20 jaar geleden leefde diezelfde wanhoop ook al. Dat was pakweg 10 jaar nadat de landen zich wereldwijd hadden voorgenomen de klimaatcrisis te gaan aanpakken. En er wordt sindsdien alleen maar gepraat. Mijn vader, die milieueconoom was, schreef na de klimaatop in Parijs van 2015 een boek waarin hij uitrekende dat de toenmalige afspraken van regeringen en bedrijven met een factor tien tekortschoten.

Mijn dochter van 11 vraagt zich af of het nog wel zin heeft om volwassen te worden. Dat doet pijn. Bij haarzelf, maar ook bij mij. We horen steeds van nieuwe klimaatproblemen; de afkalving van poolijs gaat nog sneller dan we dachten. Het drong en het dringt niet door - zelfs niet op zo'n klimaatop.

Hoe komt dat?

Mensen zijn eigengereid, lijken soms niet verder te kunnen kijken dan hun neus lang is. Mensen die verder komen dan dat vormen een kleine minderheid. Het lukt de meerderheid steeds weer om, ook als ze horen over hoe het met de wereld gaat, zich voor zulke boodschap af te schermen.

Dat raakt je, kennelijk.

Ja. Ik ben na een studie milieu- en energietechnologie - overgestapt op theologie. Ik wilde verder komen dan alleen een technocratische aanpak vanuit een comfortabele positie en een mooie baan. Ik wilde nadenken over de fundamentele bronnen van waaruit we terecht zijn gekomen in de situatie van vandaag. Ik wilde weten wat mensen ten diepste drijft. Uit de Bijbelse verhalen kun je opmaken dat het steeds weer nodig is om mensen duidelijk te maken dat ze zich met hun naasten bezig moeten houden. Dat je moreel verder moet kijken dan de neus van je eigenbelang lang is. Het blijkt, dat mensen geneigd zijn zichzelf het naast te zijn.

Misschien is het verhaal over wat er boven ons hoofd hangt ook wel te groot, te bedreigend. Misschien beseffen mensen ook dat ze als eenlingen en zelfs als groepen tamelijk machteloos zijn. Maar er zit iets in mensen, ook in onszelf, dat in de weg zit. Waarom willen we meestal meer? Waarom moet er altijd maar groei zijn? Hoe kom je door zulke harnassen heen? >>

En heeft de theologie je gegeven wat je er hoopte te vinden?

Samen met antropologie en sociologie heeft het me geleerd hoe betrekkelijk de manier is waarop onze eigen cultuur naar de omgeving kijkt. En zo kom je ook op het spoor van de religieuze, en in ons geval: christelijke wortels van die manier van kijken, denken en doen. We zijn gaan denken dat de mens heerser is over de natuurlijke leefwereld, zoals men in Genesis dacht te lezen. Het kan heel wel zijn dat Genesis wat dit betreft verkeerd vertaald is en dat het element van "bewaren" of "behoeden" daar op zijn minst moet worden bijgehaald, zo niet in plaats van dat "heersen" worden gesteld. De filosoof Descartes maakte het nog een slag botter: hij poneerde dat de mens niet alleen "meester" maar zelfs ook "bezitter" was van de aardse rijkdommen. De bijbel zegt duidelijk wat anders: de Aarde is van de Heer.

Het teruggaan naar Bijbelteksten en die herlezen tegen de achtergrond van zich nu voordoende situaties kan heel verrassende gevolgen hebben voor onze wereldbeelden. Genesis 1, het scheppingsverhaal, om daar nog even bij te blijven, is geen oorsprongsverhaal over de natuur, maar eerder een pastoraal verhaal waaruit ontheemde mensen tijdens de Babylonische ballingschap in een compleet vreemde wereld konden leren het uit te houden en verder te leven. De eerste hoofdstukken van Genesis gaven hen de moed daartoe. Alles wat daar in Babel als goden werd vereerd, bleek immers geschapen te zijn door hun eigen God. De zon? Een olielampje aan het hemelse plafond.

Waarom willen mensen de natuur beheersen, en er steeds meer uithalen? Die groter wordende ecologische voetafdruk: het lijkt wel alsof die in onze genen zit.

Ik denk niet dat die in onze genen zit en als dat al het geval zou zijn dan zit er daar nog heel wat naast, dat we kunnen aanspreken. Het beeld van de mens als heerser bestaat niet overal. Dat je bijvoorbeeld land zou kunnen bezitten is in andere culturen ondenkbaar. Het is eerder zo dat ons denken cultureel bepaald is: ons eigen is geworden in de loop van een lang proces van culturele evolutie. Een specifiek economisch denkmodel heeft ons gaandeweg de aarde doen zien als voorraadkast van hulpbronnen voor de bevrediging van onze behoeftes. Het consumentisme komt daaruit voort, bijvoorbeeld. De natuur wordt een verzameling van dingen. Het is dan ook dat systeem waarover we het moeten hebben. Zoals al jaren in demonstraties wordt uitgedragen: "*We want system change, not climate change*". Theologisch gezien, staat zo'n eis sterk. Op het niveau van de structuren en op dat van het denken moeten we af van bijvoorbeeld het groeimodel met al zijn bijbehorende, maar achterhaalde indicatoren voor vooruitgang zoals het Nationaal Product.

Als die wanhoop waarover we spraken er is, wat dan? Afhaken en onze ziel in lijdzaamheid bezitten? Of nog meer verzet, demonstratie, actie? Biedt de christelijke religie niet hoop, vertrouwen dat er toekomst is? Dat lotsverbeterende verandering mogelijk is?

Voor wat betreft de klimaatkwestie vind ik "hoop" een moeilijk begrip. In de milieugroep *Extinction Rebellion* wordt wel gezegd: "*actie begint pas als de hoop verdwenen is*". En inderdaad: er is een hoop die leidt tot passiviteit: "Stil maar, wacht maar". En daar zit men niet om te springen. Ik weet wel dat onder hoop iets anders kan worden verstaan: een vertrouwen op een toekomst dat tot actie aanzet. Zo je wilt: een geloof dat datgene wat je hoopt ook werkelijkheid kan worden en dat jouw inzet daarvoor dat dichterbij brengt. En ook als dat vertrouwen of dat geloof er niet is, kan er toch hoop zijn. Vaclav Havel heeft ooit gezegd: hoop is zoiets als ons vermogen om ons voor iets in te zetten *omdat het goed is*, en niet alleen omdat het gegarandeerd succes heeft. En dat lijkt mij treffend te slaan op onze situatie rond de klimaatcrisis. We hebben misschien veel meer grond om eraan te twijfelen of de dingen die we zouden moeten doen ook daadwerkelijk zullen gebeuren. De politieke en economische systemen staan gewoon teveel in de weg. En dan heb je, om toch door te gaan, moed nodig om te blijven vechten "*omdat het goed is*". Ikzelf zou eerder van moed willen spreken dan van hoop. Het gaat om iets wat anderen misschien eerder de moed van de wanhoop zouden noemen. Zoiets als wat Luther ooit zou hebben gezegd: "Als ik wist dat morgen de wereld zou vergaan, dan zou ik vandaag nog een appelboom planten". >>

Als het om de Aarde gaat en wat mensen daar collectief aan doen, dan is "rouw" een toepasselijker categorie dan hoop. De wereld, of op zijn minst grote delen van het leven, is aan het overlijden. De klimaatcrisis is een van de oorzaken van het uitsterven van levensvormen op een schaal die de planeet nog maar een keer of vijf eerder heeft meegemaakt, en die wij met een minder hard woord liever aanduiden als "biodiversiteitsverlies". Zoals je kunt rouwen om het te verwachten overlijden van een naaste, kun je dat ook doen om het verlies straks van de grutto en de orang oetan. In zo'n proces van rouw kun je je ook allerlei positieve dingen voorstellen, zoals toch nog samen genieten van een mooie kunstexpositie, of een wandeling langs het strand. Zo kun je in dat rouwproces rond uitsterven toch nog genieten van voorbijvliegende kraanvogels of lepelaars. En vanuit zo'n houding kun je met de moed van Havel en Luther toch nog tegen dat systeem aan gaan, of, zoals de paus deed in zijn encycliciek over de Aarde: oproepen tot ecologische bekering. Dat is nogal wat; succes is niet gegarandeerd.

Zo probeerden we in oktober, veel kleinschaliger, met een liturgische viering ergens op straat tijdens de Klimaat-rebellie in Den Haag, mensen te bereiken. Ik moet zeggen dat ik daar met een zekere radeloosheid voorging. Hoe dring je door? Hoe maak je dat mensen je boodschap horen en er ook nog wat mee gaan doen? Gaandeweg groeide bij ons gevoel dat het wel degelijk zin had gehad dit te doen - alleen al omdat het goed was. Maar ook omdat het inderdaad verraste.

Wat betekent die ecologische bekering voor ons? Een ander consumptiepatroon en je toch maar inzetten voor een andere economie?

Dat ook. Maar het gaat veel dieper dan dat. Het betekent allereerst een anders gaan denken. Als predikant ben ik vooral bezig met wat in onze geesten omgaat. En met elkaar in beweging te zetten of te brengen tot doordachter en moreel helderder keuzes en posities. Veel oproepen om te veranderen zullen stranden in te schamele en te late reacties bij hen die aan de knoppen draaien. We moeten nog maar zien of de subsidies voor fossiele energie daadwerkelijk zullen gaan teruglopen en of dat op voldoende schaal gebeurt. En eerlijk gezegd ben ik wel klaar met het elkaar steeds maar weer toepreken over zaken als minder douchen. De echte veranderingen moeten op een ander niveau plaatsvinden. Dat minder douchen doet er natuurlijk ook toe, al was het maar dat het je het gevoel geeft dat je op zijn minst consequent bent. Het helpt maar is niet voldoende.

We zoeken naar zingevingssystemen die niet automatisch de mens in het centrum plaatsen. Maar daar is christendom niet sterk in. Moeten we niet "ex-centrisch" over de mens leren denken?

Ja. De nadruk is gaan liggen op wat "wij" op Aarde doen en hoe mensen verlossing kunnen bereiken. Daarbij is het de vraag hoe "ik" en "de anderen" er ten opzichte van elkaar toe doen. Maar je moet nog een stap verder gaan: je moet je afvragen of alleen mensen onze naasten zijn. Mensen zitten niet alleen met elkaar, maar ook met tal van andere levensvormen op *een* planeet. De planeet en de natuur zijn groter dan de mens. Het verhaal van God en de natuur (of: schepping) gaan zonder de mens heus wel verder.

Zolang er leven is op aarde kun je proberen dat leven zo goed mogelijk laten verlopen. De klimaatcrisis leert ons dat het niet alleen de vraag is of wij de hoeders zijn van onze broeders maar of wij in staat en bereid zijn tot zorg voor onze achterkleinkinderen. En de biodiversiteitscrisis voegt daar een heel nieuwe dimensie aan toe: zijn wij collectief bereid verantwoordelijkheid te nemen voor levenskansen van andere soorten?

We moeten af van de idee van de mens als kroon van de schepping. De schepping zien als *partner* brengt ons verder de toekomst in - ook letterlijk.